

4107. 18
1771 2
DE
D A M N I S

EX

NIMIA AEDIFICIORVM ALTITVDINE

METVENDIS

COMMENTATIO PRIMA

QVAM

PRAESIDE

IOANNE DANIELE TITIO

PHYS. PROF. ORDINAR.

DIE XXX. AVGVSTI. MDCCLXXI

PROPONIT

AVCTOR ET RESPONDENS

M. AVGVSTVS SIEGISMVNDVS KRAVSE

SS. THEOL. CVLT.

V I T E M B E R G A E

L I T E R I S C A R O L I C H R I S T I A N I D Ü R R I I

ACADEMIAE A TYPIS.

D A M N I S

XX

NIMIA ADIRIGIONVM MITTADINE

LETVENDIS

COMMENTATIO PRIMA

PRIMA

PRÆSIDII

IOHANNIS DANIELIS TATIO

PRÆFATIO

DIE XXX AVGVSTI MDCCCLXXII

PRÆFATIO

AVGVSTVS SIGISMVNVS KRASSVS

AVGVSTVS SIGISMVNVS KRASSVS

PRÆFATIO

PRÆFATIO

AVGVSTVS SIGISMVNVS KRASSVS

PRÆFATIO

Aedificia in altum surgentia oculis aspectum praeberere amoenissimum, et vrbes eiusmodi aedificiis ornatas magnam hominum multitudinem capere, decoremque insignem asferre, quis est, qui neget? Testem satis probatum inuocamus Vitruuium de Architectura Lib. cap. VIII. Romam antiquam ita pulchre describentem: *In ea autem maiestate urbis et civium infinita frequentia innumerabiles habitations opus fuit explicare. Ergo cum recipere non posset area plana tantam multitudinem ad habitandum in vrbe, ad auxilium altitudinis res ipsa coegit deuenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus coementitiis altitudines exstructae contignationibus crebris coaxatae et coenaculorum ad summas utilitates perficiunt, et despectationes.*

Et nos quoque aedium prae caeteris altarum praestantiam non prorsus denegare aperte fatemur, quam in primis iis aedificiis, vbi ad veterum consuetudinem fere communem, tecta compluuiata aut testudinata sint, facile concedimus; nostra e contrario pectinata et in angustum surgentia, sententia Lipsii in admirandis Lib. III, 4. aliquid de dignitate minuunt, sed et capacitatem tollunt. Quam sententiam amabam, vti in prouerbio est, manibus arripimus, probaturi in prima differtatione ex causis physicis et politicis, siue oeconomicis, et in secunda ex veterum recentiorumque monumentis incommoda ex altitudine nimia aedium emergentia.

§. I.

Aedificium est opus ex materia ad habitationem exstructum, quod multis variisque nominibus ornatur. Dicitur enim, sensu tamen diverso, domus, habitaculum, domicilium, aedes, quae quidem vox est nomen generale, secundum eruditorum multos, spatium quatuor parietibus determinatum, designans, igiturque templum ad cultum diuinum destinatum, hoc tamen discrimine subtili, ut non omnes aedes templa sacra, ac ne aedes quidem Vestae templum habita fuerit, uti Gellius in Noct. att. Lib. XIV. Cap. VII. refert. Vox quidem aedis in numero singulari templum significare, omnes fere auctores probant, at contrarium tamen Curtius testari videtur Lib. VIII. c. 6. §. 3. et 13. *Stabant ad fores aedis eius, in quo rex vescebat.* Nos utrimus his vocibus cunctis sensu visitationi, qui vbiq; receptus est. Si vero de aedificiis quaedam differere conamur, relinquendo modum structurae, regionis locique naturam ^{b)} architectis, solum de altitudine, et quidem ea, quae impediendo lumen, folisque radios, interceptiando aerem, tempestatibus terraeque motibus exposita, in incendiis et obfessionibus, nocet magis, quam commodum incolis praestat.

§. II.

Merito discrimen publica inter et priuata aedificia, auctore laudato, constituentibus, distinguimus publica, quorum quaedam sunt defensionis, nempe muri, turres, ad hostes imperum facientes repellendos, excogitata; quaedam religionis, templa scilicet, quibus palatia Regum et Principum, tanquam Deorum terrestrium non sine ratione adnumerari possunt; quaedam opportunitatis, armamentaria videlicet, officinae rei frumentariae

a) Alio sensu οἶκος fumitur in Xenoph. Oecon. Cap. I. §. 5. Οἶκος δὲ αἱ δοκαὶ ἡαῖν εἶναι; ἀρα οὐκ οἶκος ἢ καὶ ὄρειαις ἐξ οὗ τῆς οἰκίας ἐκίετο, πάντα τὰ οἶκου ταῦτα εἶναι; εἰ μὲν γὰρ ἐστὶν οὐ Κεῖρῶ(βελος) δοκῆ, καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ αἰτῇ πόδες εἰν τῷ κικημένῳ πάντα τὰ οἶκου εἶναι, ἀρα τίς κίετο. Quid vero nobis videtur domus esse? habitaculum tantum, an etiam quidquid extra domum aliquis possideat? Omnia haec sub voce domus (οἶκος) intelligi, mihi, ait

Critobulus, videntur; etiamsi non in eadem urbe, qua possessor, sunt, tamen ad domus pertinent omnia, quaecunque possidet.

b) De natura loci Vitruuius Lib. I. cap. IIII. Primum electio loci saluberrimi. Ille autem erit excelsum, et non nebulosus, non pruinosus, regionesque caeli spectans, neque aestuosus, neque frigidus, sed temperatus.

riae, et reliqua ad usum publicum destinata, quibus omnibus prae priuatis maiorem ratione altitudinis gradum largimur; dummodo ratio habeatur firmitatis, utilitatis et venustatis. In priuatis extruendis aedibus iure distinguitur domus rustica, quae magis fructibus frugibusque inferuire debet, nulla ferme habita decoris ratione, ab aedificiis Nobilium aut vrbis, quibus speciem egregiam atque formam elegantem prae se ferentibus, respectu altitudinis aliquid concedendum esse in aprico est.

§. III.

Incommoda ex nimia aedificiorum altitudine.

Domus ergo,

qua nihil in terris complectitur altius aer. CLAUDIANVS.

quaeque non superficiem tantum soli occupat, sed longe in aere altissime ascendit, habitantibus multa incommoda atque damna, quae ne euitari quidem possunt, affert, partim ex causis physicis cognoscenda, quo merito obscuratio loci, impeditio aeris, corpori sano accommodati, ruina a tempestatibus et terrae motibus, et clades a fulgure nata refertur, partim ex politicis aut oeconomicis in incendiis, in vrbiū obsidione et in opum effusione obseruanda.

§. IV.

Luminis impeditio.

Ad damnum primum merito pertinet *obscuratio loci* per impedimentum radiorum solis; solis scilicet, qui nobis aspectum amoenissimum et elegantissimum, nec non maxima commoda, quae enumerari non possunt, singulis anni temporibus exhibet; quibus emolumentis a sole eiusque calore expectandis, gentes inprimis orientales priscis temporibus ad adorandum corpus caeleste pergrande perductae sunt. Aedificia alta vrbis configua, ita, vt totam aream includant, solis lucem non possunt non impedire, quo magna euadunt damna, utilitatibus praecclusis. Amissa solis luce, amittitur corporis sanitas; impeditis radiis, impeditur oculorum acies in subtilioribus artificii efficiendis maxime necessaria, sublato sole tollitur calor, ineunte vere et autumnus exeunte, nobis igne in fornace vrente longe vtilior. Fructus enim arboris sole calefactus atque nutritus, colore, magnitudine, et gustu fructum ignis

vi extortum antecellit: Sic homo in hypocausto, ab radiis illustrato solaribus, versans, multa commoda prae aliis in obscuro loco degentibus, ratione vigoris, alacritatis, verbo sanitatis, percipit.

§. V.

Aeris interceptio.

Alterum vitium ex antecedenti immediate et necessario ortum trahens, maiora incommoda, sanitati maxime contraria, parit, *interceptio* nempe *aeris*, quam altitudo aedificiorum contiguorum et in circulo quasi ambientium secum fert, corpori sano, ut noceat, necesse est. Nil valetudine prospera gratius, nil vero corpori nostro aeris interceptione magis noxium. Aer quam maxime nobis conducit moderate calidus, purus et ventilatus. Nam nisi moueatur, putrescit. Aer quam maximam utilitatem praestat moderate frigidus robustis praecipue et viuacibus, in regionibus septentrionalibus, secundum Vossium de Orig. et Progr. Idololatr. Lib. III. Cap. XVIII. *idque quia frigore aeris sic calor confringatur nativus, et non dissipetur.* Sed in domibus vrbis nimis altioribus aer est neque moderate calidus, neque moderate frigidus, plerumque vero impurus, putrefactus, vaporibus nocivis infectus. Quod ipsi incolae vrbis exemplo suo tempore veris aestatisque saepissime praedia, villas et amoenos hortos visitando, sanitatis ergo, clare demonstrant. *Satis de domibus*, Lippius ergo dicit, *ad Villas eamus. Vituam, utinam! Sed haec pericula et atrocitas, domo et vrbe nos claudunt. O Iscanum meum, cur non libere te fruor et interuiso? Cur natali illo aere et aquis non me recreo? Da Deus hoc ante obitum, et pedem atque animum vagam per rura et hortos illos ferre.* In magnit. Rom. Lib. III. Cap. XIII. Plinius quoque Zosimum, libertum, mittit ad praedium amici sui, ut fruatur aquis, fontibus, agro, villa amoenissima, ad sanitatem recuperandam, hoc modo Paullino scribens: *Qua ex causa destinati cum mittere in praedia tua, quae Forciulii possides. Audiui enim te saepe referentem esse tibi, et aera salubrem, et lac huiusmodi curationibus accommodatissimum.* Plin. in Epist. 19. Lib. V. cum Comment. Io. Mariae Catanæi. Quanam vero est ratio, cur nos rura petamus relicta vrbe? Aer purus in vrbibus propter aedes altas rarus, in aedibus agri rurisque magis confectus.

§. VI.

Dammum ex tempestatibus.

Tempestatibus, turbinibus nec non imbribus domus altiores magis sunt expositae prae aliis, quae nimiam altitudinem non attingunt. Quo altius domicilium, eo ruinae propius. Et quanquam, quod non semper turbinem sequatur ruina, concedimus; tamen multum exinde damni capit domus altius surgens, imprimis in tecto, quod facile orta et furente tempestate concussum, lateribus fistisque lapidibus disiectis possessori multum sumtus in reaedificando consumere parat. Sed quid opus est longe damna enumerare, quae ubique proh dolor! obuia sunt? Procera arbor faucientibus procellis frangitur, vel eradicatur, vel certe tamen fructibus concussu priuata in terram inclinans iacturam facit. Applices ad altitudinem et inde damnum intelliges.

*Saepius ventis agitur ingens**Pinus: et celsae grauiore casu**Decidunt turres, feriuntque summos**Fulmina montes.*

Hor. Carm. Lib. II. Ode X.

§. VII.

Ex terrae motibus.

Dammum deinde oritur terrae motu, quippe quae concussa motu nobis terrorem non sine causa iniicit. Vrbes collapsae, imprimis nocturno terrae motu: quo improuisor grauiorque pestis est. Neque solum in tali casu effugium subuenit, in aperta prorumpendi, quia deductis terris hauriuntur. Sedent immensi montes; visa in arduo, quae plana fuerunt; qua ratione Tacitus terrae motum Asiae describit Lib. II. Annal. Cap. 47. quamque narrationem confirmat Strabo Lib. XII. Καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς, εἰδὲ μῦθον τίθεισθαι. Καὶ γὰρ νῦν τὴν Μαγνησίαν τὴν ὑπ' αὐτῶν κατέβαλον σεισμοί. Ἡνίκα καὶ Σάρδεϊς καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας κατὰ πολλὰ μέρη διελυμήνατο. Ἐπανάρθεσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χεῖρατα ἐπίδῃς κατὰ πτερὰ καὶ πρῶτα ἐπὶ τῆς γενομένης συμφορᾶς Τραλλιάνοις, ἠνίκα τὸν γυμνάσιον καὶ ἄλλα μέρη συνέπεσεν, ὁ πατήρ αὐτῆς καὶ τέτοις καὶ λαοδικεῦσιν. Et quae de Sipylo deque eius subuersione dicuntur, non oportet ad fabulam referri.

ferri. Nam et nunc Magnesium, quae sub ipso est, terrae motus deiecerunt. Quando et Sardes et alias illustres urbium, pluribus locis destruxit. Reparavit vero Princeps, pecuniam douans; quemadmodum etiam ante in simili clade Trallianis; quum gymnasium et aliae partes corruissent, pater eius et Laodiceus subuenerat. Suetonius quoque Tiberii munificentiam nimis parcam carpendo. Ne prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit; excepta Asia disiectis terrae motu ciuitatibus, in Tiberio Cap. 48. Et hoc exemplo nostra assertio ex verbis Taciti aperte confirmare videtur. Immensos montes, quo merito referuntur altiores domus, sedisse, uisa in arduo, quae plana, quo pertinent aedificia parua, fuerint, narrat Tacitus. Domus altius surgentes, iactis fundamentis inde facile delapsae concussa terra atque tremente, ruinae obnoxias esse, natura rerum docet. Plinius hanc rem reddit clariorem, hoc modo Vesuuio flammam euomente terrae motum describens: crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, et quasi emota sedibus suis nunc, nunc illuc abire aut referri uidebantur. In Ep. XVI. Lib. VI. Probat ipsa historia recentissima, in locis montanis, patria mea exoptatissima, maxima damna cepisse templa aliaque aedificia altiora. Nolo praeterea relationes ex regionibus Americae reperere, in quibus ab Imperantibus, ne aedes positae fundamentis et alte extruendae sint, cautum est.

§. VIII.

Ex fulgetris.

Haec damna ac incommoda, ex altitudine aedificiorum redundantia, modo breuibus uerbis allata atque explicata, uitia, quae plerumque committuntur, ad oculos demonstrant. Sed quo faciunt domicilia, nota et facilia intellectu sunt. Nunc uero ad damnum graue altioribus aedibus instans, quod difficiliore modo perspicere potest, progredimur. Tonitru aut potius fulmina et fulgura nocent aedibus admodum excelsis. Ut uero incommoda aut potius clades innotescant, ut discrimen inter aedificia constituamus, necesse est. Aedes scilicet alta turri ornata, cuius cacumen interdum non spatio magno distat a nubibus fulminibus refertis, deducit, aut, ut acutiori uoce utar, elicit fulmina ad se, magno tamen detrimento ac terrore hominum, de quo Virgilius canit Lib. I. Georg.

Ipsa

*Ipse pater, media nimborum nocte, corusca
 Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
 Terra tremuit, fugere ferae, et mortalia corda.
 Per gentes humilis stravit pavor. —*

Turres altas fulguribus maxime expositas esse, experientia, opti-
 ma magistra, docet, ut ne vnus quidem annus praetereat, quo non tur-
 res etiam in Saxonia feriantur fulmine. Etsi quidem turres deducere
 fulgura, vel potius materiam aetheream, priusquam in fulmina pro-
 ruptit, non negemus; tamen etiam hoc negari non potest, nostras
 turres, solito more exstructas, magis fulmina excitare quam dedu-
 cere. Aedificatio nempe turris ita est instituenda, si nocere non de-
 bet, ut quidem fiat alta, ex materia vero lapidea exstructa, et a summo
 cacumine ad imum vsque ferreis conductoribus, uti physici loqui amant,
 praedita; cum conductores, solum attingentes, materiam electricam, de-
 ductam in terram, dissipent. Qua ex causa nihil conuenientius est tur-
 ribus, quam remotio ab aliis aedificiis. Omnibus enim remotis, aedi-
 bus et hominibus, efficiunt turres, ut rarissime fulmina erumpant, et
 officiant. Sed quia in nostris regionibus sunt eiusmodi turres perquam
 raras, accidit, ut saepe altitudo consuetarum multum parer detri-
 mentum. Quod vero de turribus altioribus statuimus, id de aedifi-
 ciis, quorum fastigium in altum surgit, pari ratione contendimus, ta-
 men hoc discrimine, ut turres tantum propter cacumina nimis procera
 noceant; aedificia autem non ob altitudinem solum, sed etiam ob exha-
 lationem et vapores copiosiores, idem damnum pariant habitatoribus.
 Quo enim altiora aedificia, eo maiores exhalationes et vapores, quos
 tam multitudo hominum ea habitantium, quam alia fumantia corpora
 comparant. Arboribus, apprime quercubus, tiliis, nucibusque omnes
 Physici, columnas vaporas (quasi ex collectis sensim vaporibus aut exha-
 lationibus assurgentes et altiora petentes) deducentes allicientesque fulgu-
 ra, adscribunt: pari iure domibus excelsioribus multis exhalationibus
 refertis eiusmodi columnas attribuimus. Demonstratis columnis vapo-
 ris per exhalationes effectis, demonstrata quoque est nostra sententia,
 quod scilicet domicilia ob altitudinem et exhalationem fulminibus sint
 saepissime obnoxia. Caelo enim tonante, mittuntur fulmina secundum
 Physicos eruditos per exhalationes ad terram, quod etiam nobis decla-
 rat, cur arbores fulguribus feriantur. Cuius causa est exhalatio fulmi-

B

bis

nis naturae conuenientissima. Sic nocent aedes vrbs altiores, sic nocere possunt ruris aedificia; etsi non ad altitudinem vrbis aedificiorum attingunt, ob nimias exhalationes. Villa, arboribus plerumque circumsepta, est periculo fulminis subiecta. Stabulum, iumentis ouibusque repletum et refertum, dat exhalationes fulgura excitantes. Exemplo esse potest noxa pagi vicini, quatuor abhinc annis a fulgetris accepta, vbi stabula angustiora, in altum tamen surgentia, tantam pecorum copiam exceperunt, vt vix capi possent. Quo facta exhalationes, densissimae columnam vaporum efficientes, in ruina incolarum fulmina deduxissent. Hinc consilia, a Physicis tradita minime spernenda, quibus praescribunt modum praesertim vicis pagisque aprissimum, aedificia magis amplificandi, quam in altum extruendi, longe remotis arboribus a villis aedibusque.

Noli vero, Lector Beneuole, ex his disputatis concludere, quasi ego manum Dei a fulguribus remouerem. Ego potentiam, sapientiam ac benignitatem Numinis summi ex fulminibus agnoscendo, praedicando ac celebrando, concursum, vt Theologi et Philosophi dicunt, diuinum, in tonitru non nego, sed potius affirmo et firmissimis rationibus exinde deduco: hac tamen limitatione, vt tonitru maneat effectum naturae, ad quod Deus praecipue concurrat, eoque vtitur tanquam naturali puniendi instrumento. Liber ergo sum a praecudicio, ac si tonitru nos ferire possit, quocumque loco essemus. Sicut imbres, grandines, aliaque effecta naturae, nobis noxia, euitare licet, quid? quod, non modo licet, sed iuris naturae est: Sic pari modo fulmina arcere aut potius declinare cuiuslibet licitum est; cuiusmodi plurima et egregia recens exempla fulminis auertendi Franklinus dedit.

§. VIII.

Ex incendiis.

Fulgmina, altiores aedes petentia, iusto ordine nos ducunt ad incendia saepissime ex iis orta. In incendiis maximum vario modo damnum ex proceris aedificiis capimus. Quibus incensis interdum tota vrbs flammis perit.

Vrbem ingens flamma, et muros inuaserat ALTOS.
Fumabat ruptis miseri patris Ardea tectis,

Et

*Et tota in cinerem vergebat, et astra favillae
Altiuolae implebant, nec spes plus ulla salutis:*

Maphaeus in Supp. ad Virg. Aeneid.

Domus, cuius fastigium prae aliis ad astra ascendit, a flammis correpta, euomit ignes ad adiacentes aedes. Incendia, plerumque vehementiori venti motu coniuncta, per altitudines aedium dissipantur, ita ut flammam cohibere nemo possit. Quis enim flammam ad caelum ascendentem extinguere potest, nec attingentibus siphonibus, nec fabro lignario, sine vitae discrimine ingenti appropinquare valente, deficientibus ipsis scalis satis longis, incendio restinguendo aptis? Aedes ardentes altiores toti ciuitati cladem minantur. Procerae turres, flammis fere consumtae, adhuc collabendo omnia propius adiacentia incendunt. Quis vero damna exinde nota commemorari potest? In eiusmodi incendiis omni fere auxilio destituti incolae quaerentes:

Extemplo concussi animos, turbataque ciues

Pectora cadentes miserandae fortis, iniquum

Dessebant casum, longoque ex ordine matres,

Atque auidos totis fugiebant viribus ignes.

Ac velut cum nigra cohors posuere sub alta

Arbore, et in fixa radice cubilia longo

Formicae instantes operi, si dura securis

Incumbat, versoque infringunt culmine paruas

Saecua casas, mox certatim sese agmine sparso

Corripiunt, moestaeque fuga trepidaeque feruntur.

Et velut ignitum testudo euersa calorem

Cum sensit, luctata diu pedibusque renitens

Caudam, agitansque caput magna vi cedere tentat,

Aestuatur et multo insidias conamine miscet:

Haud aliter miseri per tanta pericula ciues

Instabant sese, et turbata mente ferebant.

Maphaeus ad Virg. Aen. in suppl.

§. X.

Ex obsidione in bello.

Tanta contrahunt damna aedificia, quae modicum altitudinis gradum excedunt, in incendiis, ut vix ac ne vix quidem enumerari queant,

ac quae posteri saeculis post multis sentiunt. Sed haec incendia longe maiora euadunt in *obsidionibus*, ex quibus etiam maiora fluunt damna. Hostis, impetum ad urbem faciens, multis copiis ciuitate circumdata, ita ut nullus obsessis locus elabendi detur, globis ignitis atque tormentis fragore animis mortalium terrorem iniiciente, altiores maxime petit aedes. Hinc tristissima urbium in obsessione ab igne furente incensarum exempla in omnibus Europae ferme regionibus prostant. Urbes excellentissimae, vrbes antiquitatem prae se ferentes, vrbes amplissimae et propter facta praecipua memoria dignissimae, saeuientibus tormentis igniuomis, in cinerem commutatae nobis euidentissime noxam altitudinis demonstrant. Inprimis disciplina militaris hodie usitata, in includendis ciuitaribus castellisque nos reddere debeat ac possit cautiore in extruendis aedificiis, quae splendorem decoremque urbis augent, aut potius augere videntur, sed simul irreparabilia pariunt damna. Hostis enim excidium urbis appetens, incensis tantum perpauca aedificiis altioribus, iam ruinam totius oppidi parauit. Repete enim modo, quod ante demonstratum est §. anteed. et videbis, quam noxia sint domicilia, quae decoris ergo, quasi arbores procerae, nubes tangunt. Testimonia noli a nobis expectare e veteribus monumentis; alia hodierna erat ratio belandi et obsidendi oppida in priscis temporibus. Satis nobis est, quod testes, proh dolor! quam plurimi recentissimae aetatis prostant.

§. XI.

ex sumtuum profusione.

Vitium vltimum, quod plerumque committitur in aedificandis domiciliis, et quidem in priuaris praecipue, consistit in sumtibus et impensis nimis profusis, quae magis aedificatoris opes minuunt, quam augent. Aedificatio hac ex ratione suscepta, ut alii antecellantur, ipsique apud indigenas ac externos extollantur, merito reprehendenda est. Etsi quidem aedificia permagna, fastigio altro praedita, variisque pretiis atque picturis ornata, multum decoris splendorisque exhibere, non inficias imus: tamen omnibus rite ponderatis haec cuncta euanescent. In aedificatione tam splendida oritur noxa quam maxima, quam posteritas interdum quoque breue tempus manifestat. Aedes, multis innumerisque sumtibus exstructae, breui venduntur pretio vilissimo. Multa millia imperialium in aedificando et in altum extruendo consumuntur;

ac

ae non pars dimidiata, sed pauca, immo paucissima millia, saepe etiam centum in venditione accipiuntur. Qui ita extruunt aedificia, merito verbis Sallustii carpuntur, hoc modo vitium aedificandi reprehendentis: *Domum aut villam exstruere, eamque signis, aulaeis, aliisque operibus exornare, et omnia potius quam semet, visendum efficere; id est, non diuitias decori haberi, sed ipsum illis flagitio esse.* Sallust. in Orat. I. ad Caes. de Republ. Ordin. Quocum consentit Epictetus: *μη πινάξι, και γραφαίς την οικίαν σε περιβάλλε, αλλά σωφροσύνη κατ'ἀγραφε: τὸ μὲν γὰρ ἀλλοίον, και τῶν ὀφθαλμῶν ἐστίν^{e)} ἐπιηρος γοητεία: τὸ δὲ σύμφυτος και ἀνεξάλεπτος, και αἰδὸς οἰκίας κόσμος.* Noli tabulis pictis domum tuam circumducere, sed temperantiae picturam exorna: illud enim alienum, et incunda oculorum captio; hoc vero ingenuum, indelebilem et aeternum domui tuae addit ornatum. Hoc vitium, testimoniis gentium evidenter confirmatum, ut plenius exponamus, necesse est. Ipse aedificator, his splendidis et prae aliis altioribus aedificiis delectans, facultates suas, quas viliori modo impendere posset, dissipat, ita, ut tandem ipse damnus, deficientibus opibus, cognoscat, atque tamen sero perspiciat. Multi quidem sunt, qui diuitiis abundant et argenti pondera possident, his ergo facile splendide aedificare licere videtur; sed acumine iudicii adhibito saepe inuenitur, illos non propter commoditatem, sed propter gloriam tam splendidis aedificiis comparare sibi studere. Quibus rebus superbiam, fastum ac elatum animum producit. Quo facto vitium morale deducitur. Sed vitiis moralibus non immoremur, at vitiis physico-politicis. Plurimi aedificatores, quod in aprico est, sibi penuriam contrahunt, ut saepe splendidissima aedificia, cum palatiis regum de principatu certantia, habitantes, miseram vitam et inopem degant. Unde tam multae desertiones splendidarum aedium ab iis, qui bonis, ut loqui solemus, cedunt. Mercatores non semper ob mercis iacturam, naufragiaque omnia deferere coguntur; sed saepissime ob libidinem luxuriamque in aedificandis domiciliis praediisque manifestatam. Eiusmodi desertores non sibi ipsi solum, sed posteris et

B 3

multis

^{e)} alii legunt *ἐπιηρος*, alii *ἐπιηρος*, quibus posterioribus assentior; propterea quod opposita exinde magis elucescant, vid. Praeceptoris mei, intra parietes priuatos doctrina amplissima copia

que librorum mihi succurrentis, ac omnipietatis cultu profequendi, Venerandissimi Trilleri Obs. Critt. Lib. III. cap. XXVII. p. 79 sqq.

multis aliis ob aes alienum, et, quod inde sequitur, toti reipublicae nocent. Nil luxuria, ab mercatoribus in exstruendis aedibus exercita, magis noxium est commercio, vt vtamur terminis consuetis, publico. Sed non in eo solum sumus, vt damna hinc orta, declaremus, verum etiam, vt nostram sententiam ab obiectione saepe prolata, vindicemus. Multis iisque bene de statu politico edoctis persuasum est, aedificatores multa commoda, imprimis egenis atque miseris, mercedem pro laboribus distribuendo parere. Quibus concessis labefactaretur assertum nostrum antea demonstratum. Sed fallacia, vt logicis terminis exprimam, causae non causae committitur. Quod fit per accidens, id non fit per se. Aedificatores multi, immo omnes non hac ex causa aedificant excelsas aedes, vt miseris succurrant, sed sese extollant. Praeterea bene notandum est, alia ratione miseris egenisque opem ferri posse. Aedificate, sed non ita splendide, vt domicilia priuata cum regis palatii commutari possint. Aedificate, non vero tantum vnam domum, arci Principis similem, sed aedificate multas, vt vrbes omnes bello praerito in cinerem redactae, erigantur. Impendite opes ad colendam terram, et succurrite pauperibus agricolis pecunia; quo enim modo omnibus simul ac toti reipublicae maximum emolumentum est comparatum.

§. XII.

Obiectiones refutantur. 1) ab commoditate ex aliis aedificiis.

Haec sunt damna praecipua, quae in aedificandis aedibus apparent, ex quibusque tanta incommoda ac mala deriuantur, vt omnia recensere seopus noster prohibeat. At multi tamen, qui vel ipsi aedificia cacuminibus tam excelsis exornant, qui vel aedibus prae aliis eminentibus delectantur, varia obiicere nobis, contrarium defendentibus, conabuntur. Sed vt his obiectionibus satisfaciamus, vt easdem enumeremus, necesse est. Plurimi hac assertionem *opportunitati* aedificiorum derogari opinantur. Opportunitas autem est, quam commoditatem dicere solemus, qua affectione aedificia ita sunt disponenda, vt multae variaeque facultates, aliaeque utensilia in vno domicilio ordine conuenienti atque naturali conferuentur. Diciores opulentioresque, qui multam suppellectilem possident, magnas aedes postulant, quae varia capere possunt, vt omnia ad manus et in promptu habeant. Postulant

stulant ergo cameras, contignationes plurimas, fornices aliaque receptacula, quae sibi aedificiis altioribus comparare putant. Sed, ut nos opinamur, sublata altitudine, non tollitur opportunitas aut commoditas. Qui plura possident, quae domus minor non capit, amplificent domus, aut duas coniungant, inde opportunitas euadet eadem. Qui pauca possider, illi domicilium paruum sufficiat. Pauca enim possidere, et aedificia permagna habitare, nobis inconueniens videtur. *Magnitudines earum villarum*, Vitruuius ait, *ad modum agri copiasque fructuum comparentur. Hortes magnitudinesque earum ad pecorum numerum atque quot iuga bovm opus fuerit, ibi versari, ita finiantur.* Lib. VI. Cap. IX. Sic Vitruuius, Architecton subtilissimus, de villis: sic nos de omnibus aedificiis statuimus. Quilibet habita rerum familiarum ratione aedificet. Inprimis vtilitati, sine noxa perceptae, in aedificio studendum est. Vtilitas vero non consistit in opportunitate et commoditate hac fictitia, sed in dispositione prudenti, ratione loci et opum, aut secundum Vitruuium Lib. I. Cap. III. *Vtilitatis erit habita ratio emendata et sine impeditioe, vsu locorum, dispositio, et ad regiones sui cuiusque generis apta et commoda distributio.* Nonne vero impeditur lux his aedificiis excelsis? Nonne intercipitur aer sanitati conuenientissimus? Nonne vsus loci aut regionis tollitur?

§. XIII.

2) *Ab splendore et prospectu in longinquum.*

Obiectione prima feliciter satisque refutata, ad alteram, multam speciem prae se ferentem, ut progrediamur necesse est: Splendida aedificia, quorum cacumina ad astra ascendunt, quorumque fastigia in altum surgentia in remotissimis locis oculo, ut dicunt, armato aspiciuntur, ex quibus etiam ipsi habitantes in distitas regiones oculos dirigere possunt, multam *venustatem decorumque* tam Principi quam provinciae asserendo, aedificatores celebrando, sunt ornamenta in Republica necessaria. Sic dissentientes, qui sprete vtilitate, damnis contentis, externa specie falluntur. Sed respondeamus triplici modo: Aedificia alta in oculis hominum eminens versantium incurrunt. Ergo sunt vtilia, ergo laudanda. Inuertimus argumentum. Aedificia eminentia damnum pariunt non spernendum, belli nempe tempore, quo visis altioribus aedificiis hostis ad urbem magis allicitur, et e longinquo

ginguo in loco tutissimo obfessos maxima clade per tormenta longius
 cladem inferentia afficere potest. Sed instant: Ex altioribus aedificiis
 turribusque aduersarium procul absentem aspicere, eiusque copiis at-
 que natura loci castrorumque perspecta et peruefigata ipsum obfessi
 repellere possunt. At vna turris secundum §. VII. exstructa ad hostes
 perferutandos sufficit; non opus est, vt multa domicilia priuata hac ex
 causa aedificentur. Neque vero prospectus amplissimus in remotis-
 sima loca, sed prospectus variis obiectis impletus, oculos satis dele-
 ctat. Et quod attinet ad tertium, quod scilicet splendorem Principis
 Prouinciaeque aedificia alta augeant, breui respondemus. Splendida
 aedificia, splendida damna. Tandem venustas non confundenda est
 cum specie externa, ab altitudine desumpta. Venustatis notionem aliam
 dat Vitruuius Lib. I. cap. III. *Venustatis vero erit habita ratio, cum fue-
 rit operis species grata et elegans, membrorumque commensus iustas habeat
 symmetriarum rationes.* Vbi legitur de altitudine? Species grata et
 elegans esse potest in minimis aedificiis; membrorum commensus iustas
 habere potest symmetriarum rationes sine altitudine tali, ex quali tanta
 damna originem ducunt. Et vt vno verbo respondeamus: Positis his
 obiectionibus, sed non concessis: manet tamen regula a Philosophis in-
 uentissime demonstrata: E plurimis malis minimum est eligendum.

Wittenberg, Diss., 1770-73

X 228 32 35

4704. 18
1771 2

DE
D A M N I S
EX
NIMIA AEDIFICIORVM ALTITVDINE
METVENDIS
COMMENTATIO PRIMA
Q V A M
P R A E S I D E
IOANNE DANIELE TITIO
PHYS. PROF. ORDINAR.
DIE XXX. AVGVSTI MDCCLXXI
PROPONIT
AVCTOR ET RESPONDENS
M. AVGVSTVS SIEGISMVNDVS KRAVSE
SS. THEOL. CVLT.

V I T E M B E R G A E
L I T E R I S C A R O L I C H R I S T I A N I D Ü R R I I
A C A D E M I A E A T Y P I S .